

Ignacy Krasicki jako twórca – sposoby poetyckiej perswazji

Ignacy Krasicki należy do najwybitniejszych przedstawicieli polskiego oświecenia. Był poetą, prozaikiem, publicystą i duchownym, a zarazem człowiekiem zaangażowanym w życie kulturalne oraz polityczne Rzeczypospolitej. Jego twórczość pozostawała ściśle związana z programem naprawy państwa i społeczeństwa. Krasicki uważał, że literatura powinna nie tylko dostarczać rozrywki, lecz także wychowywać odbiorców, rozwijać ich krytycyzm i skłaniać do refleksji. Nie przemawiał jednak najczęściej tonem surowego moralisty. Posługiwał się humorem, ironią, skrótem, kontrastem, alegorią i zaskakującą puentą. Dzięki temu jego pouczenia nie przyjmowały postaci natrętnego wykładu. Perswazja Krasickiego była dyskretna: poeta stwarzał sytuację, w której czytelnik sam dostrzegał absurd określonego zachowania i dochodził do właściwego wniosku.

Krasicki urodził się 3 lutego 1735 roku w Dubiecku nad Sanem, w zubożałej rodzinie magnackiej. Uczył się w kolegium jezuickim we Lwowie, następnie kształcił się w seminarium misjonarzy w Warszawie, a później studiował w Rzymie. Po powrocie do kraju rozpoczął karierę kościelną i związał się z otoczeniem Stanisława Augusta Poniatowskiego. Współpracował z czasopismem „Monitor”, jednym z najważniejszych organów polskiego oświecenia. Na jego łamach propagowano reformy, krytykowano zacofanie, nietolerancję, pijaństwo oraz niewłaściwe pojmowanie szlacheckiej wolności.

W 1766 roku Krasicki został mianowany biskupem warmińskim, a pod koniec życia objął godność arcybiskupa gnieźnieńskiego. Zmarł 14 marca 1801 roku w Berlinie. W 1829 roku jego szczątki przeniesiono do katedry gnieźnieńskiej. Wysoka pozycja kościelna i polityczna dawała mu możliwość obserwowania różnych środowisk. Znał zarówno życie dworskie, jak i problemy

instytucji państwowych oraz duchowieństwa. Sam cenił wygodę, sztukę, piękne przedmioty i towarzyskie przyjemności, dlatego nie występował jako ascetyczny kaznodzieja potępiający wszystkie ludzkie słabości. Jego spojrzenie było zazwyczaj pełne ironicznego dystansu, choć w sprawach najważniejszych – patriotyzmu, odpowiedzialności i moralnego upadku państwa – potrafił mówić bardzo poważnie.

Krasicki tworzył w okresie głębokiego kryzysu Rzeczypospolitej. Osłabienie władzy królewskiej, liberum veto, prywatne interesy magnaterii, niski poziom oświaty i przywiązanie części szlachty do sarmackich przywilejów doprowadziły państwo na skraj upadku. Pierwszy rozbiór Polski w 1772 roku potwierdził, że brak reform stanowi śmiertelne zagrożenie dla kraju. W tej sytuacji literatura została włączona do programu wychowania społeczeństwa. Twórcy oświecenia wierzyli, że zmiana sposobu myślenia obywateli może stać się początkiem naprawy państwa.

Perswazja polega na takim kształtowaniu wypowiedzi, aby wpłynąć na przekonania, oceny lub zachowania odbiorcy. Nie musi przy tym przyjmować formy bezpośredniego nakazu. Może działać przez przykład, ośmieszenie, wzbudzenie współczucia albo ukazanie konsekwencji błędnego postępowania. Krasicki wykorzystywał wszystkie te możliwości. Przekonywał za pomocą logicznej konstrukcji utworu, budował wiarygodność narratora, a czasami odwoływał się do emocji czytelnika. Najczęściej jednak działał poprzez śmiech. Humor osłabiał opór odbiorcy, sprawiał, że krytyczne pouczenie było łatwiejsze do przyjęcia i zapamiętania.

Szczególnie ważne miejsce w twórczości Krasickiego zajmują bajki. Dla poety były one tym, czym dla Jana Kochanowskiego fraszki: krótką formą pozwalającą komentować niemal każdy aspekt ludzkiego życia. Za życia autora ukazał się zbiór **Bajki i przypowieści**, zawierający ponad sto utworów. Po jego śmierci wydano **Bajki nowe**. Niewielkie rozmiary tych dzieł nie oznaczają ubóstwa treści. Krasicki potrafił w kilku

wersach przedstawić konflikt, scharakteryzować bohaterów i sformułować ogólną prawdę moralną.

Perswazyjna siła bajek wynika przede wszystkim ze zwięzłości. Poeta usuwał wszystkie szczegóły, które nie były konieczne do zrozumienia sytuacji. Nie opisywał dokładnie wyglądu postaci ani otoczenia, lecz skupiał uwagę na jednym zachowaniu i jego konsekwencjach. Dzięki temu przedstawiony przypadek nabierał uniwersalnego charakteru. Czytelnik nie poznawał historii konkretnego człowieka, ale mechanizm pychy, naiwności, obłudy, przemocy lub pochlebstwa.

W bajkach często występują zwierzęta, które reprezentują określone ludzkie postawy. Nie oznacza to jednak, że wszystkie postacie można odczytywać według jednego, niezmiennego kodu. Ich znaczenie wynika przede wszystkim z sytuacji przedstawionej w utworze. Krasicki chętnie posługiwał się kontrastami: siłę przeciwstawiał słabości, prawdę fałszowi, rozsądek głupocie, a skromność pysze. Ważną rolę odgrywała puenta, która podsumowywała zdarzenie i rozszerzała jego znaczenie. Czasami morał był wyrażony bezpośrednio, innym razem odbiorca musiał sformułować go sam.

W bajce *Szczur i kot* poeta ośmiesza pychę i zarozumiałość. Szczur siedzi na ołtarzu podczas nabożeństwa i sądzi, że unoszący się dym kadzidła jest wyrazem czci oddawanej właśnie jemu. Pochłonięty zachwytem nad własną wielkością nie zauważa kota, który go dopada. Sytuacja ma charakter komiczny, ale kryje poważne ostrzeżenie. Człowiek przekonany o swojej wyjątkowości traci zdolność właściwej oceny sytuacji. Pochlebstwa i oznaki szacunku mogą go zaślepić, a brak czujności prowadzi do klęski. Perswazja opiera się tutaj na prostym związku przyczynowo-skutkowym: pycha rodzi bezmyślność, a bezmyślność sprządza niebezpieczeństwo.

Podobny problem pojawia się w bajce *Kruk i lis*. Lis chwali głos kruka, aby skłonić go do otwarcia dzioba i upuszczenia trzymanego pożywienia. Kruk ulega pochlebstwu, zaczyna śpiewać

i traci zdobycz. Morał przestrzega, że ten, kto nadmiernie lubi pochwały, łatwo może zostać oszukany. Krasicki nie nakazuje wprost, aby unikać ludzi fałszywie życzliwych. Pokazuje natomiast skuteczność pochlebstwa oraz śmieszność osoby, która pragnie wierzyć w przesadne komplementy. Czytelnik sam rozpoznaje mechanizm manipulacji.

Bardziej pesymistyczny charakter ma bajka *Jagnię i wilcy*. Drapieżniki atakują bezbronne jagnię, nie potrzebując rzeczywistego uzasadnienia. Wystarczającym powodem okazują się jego słabość, bezbronność i osamotnienie. Utwór przedstawia świat, w którym silniejszy sam ustanawia prawo, a sprawiedliwość przegrywa z przemocą. Krasicki nie wyraża pouczenia wprost, ale niezwykle oszczędna forma wzmacnia jego wymowę. Bajka może odnosić się zarówno do stosunków między ludźmi, jak i do sytuacji politycznej słabego państwa otoczonego przez potężnych sąsiadów. Perswazja nie prowadzi tutaj do łatwego optymizmu. Poeta nakłania odbiorcę do ostrożności oraz realistycznego spojrzenia na świat.

Inny sposób oddziaływania zastosował Krasicki w *Ptaszkach w klatce*. Bajka ma formę krótkiego dialogu dwóch czyżyków. Młodszy ptak, urodzony już w niewoli, nie rozumie smutku starszego. W klatce ma zapewnione pożywienie i bezpieczeństwo, dlatego nie zna wartości utraconej swobody. Stary czyżyk pamięta jednak życie na wolności i właśnie dlatego cierpi. Kontrast między doświadczeniem bohaterów pozwala ukazać wolność jako wartość, której nie można zastąpić materialną wygodą.

Utwór powstał po pierwszym rozbiórze Polski i bywa odczytywany jako alegoria sytuacji narodu pozbawionego niezależności. Krasicki nie wygłasza patriotycznej przemowy i nie nazywa bezpośrednio zaborców. Osiąga silniejszy efekt za pomocą prostego obrazu ptaków zamkniętych w klatce. Budzi współczucie, skłania do zastanowienia i uświadamia, że człowiek, który nigdy nie zaznał wolności, może nawet nie wiedzieć, co utracił. Perswazja opiera się tutaj nie na

komizmie, lecz na wzruszeniu i niedopowiedzeniu.

W **Dewotce** poeta atakuje fałszywą pobożność. Bohaterka wypowiada słowa modlitwy o przebaczeniu win, a jednocześnie bije służącą za drobne przewinienie. Zestawienie religijnej deklaracji z okrutnym zachowaniem tworzy ironię sytuacyjną. Krasicki nie potępia religii, lecz obłudę osoby, która ogranicza wiarę do gestów i formuł, nie stosując jej zasad w codziennym życiu. Zakończenie bajki wyraża pragnienie, aby Bóg chronił ludzi przed taką pobożnością. Czytelnik otrzymuje jasną naukę: o wartości człowieka świadczą czyny, a nie głośno wypowiedane hasła.

Bajka **Malarze** pokazuje natomiast, że społeczeństwo chętniej nagradza przyjemne kłamstwo niż niewygodną prawdę. Jeden z tytułowych artystów maluje portrety wiernie, drugi przedstawia klientów piękniejszymi, niż są w rzeczywistości. Pierwszy cierpi biedę, podczas gdy drugi zdobywa powodzenie. Krasicki krytykuje zarówno nieuczciwego malarza, jak i próżność jego klientów. Perswazja działa przez paradoks: dobry artysta przegrywa, ponieważ mówi prawdę, a gorszy odnosi sukces, ponieważ schlebia odbiorcom. Bajka zmusza do zastanowienia, czy ludzie rzeczywiście pragną poznać prawdę o sobie.

Krasicki posługiwał się innymi środkami perswazji w satyrach. Utwory te są dłuższe od bajek i odnoszą się wyraźniej do obyczajów oraz problemów osiemnastowiecznej Polski. Autor nie atakuje zazwyczaj konkretnych osób, lecz określone typy zachowań. Krytykuje pijaństwo, życie ponad stan, bezmyślne naśladowanie cudzoziemskich mód, zacofanie, obłudę i brak odpowiedzialności obywatelskiej.

Szczególnie kunsztowną konstrukcję ma satyra **Do króla**. Utwór przyjmuje formę monologu szlachcica, który stawia Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu kolejne zarzuty. Krytykuje władcę za to, że jest Polakiem, jest zbyt młody, wykształcony, łagodny i skłonny słuchoać mądrych ludzi. Wszystkie te „wady” są w rzeczywistości zaletami. Czytelnik szybko dostrzega, że

kompromituje się nie król, lecz wypowiadający oskarżenia szlachcic.

Krasicki zastosował tu ironię i stworzył tak zwaną maskę satyryczną. Pozornie atakuje monarchę, faktycznie jednak broni programu reform i ośmiesza uprzedzenia konserwatywnej szlachty. Nie musi bezpośrednio nazywać przeciwników króla głupcami. Pozwala im przemówić ich własnym językiem, a nielogiczność argumentów ujawnia się sama. Jest to bardzo skuteczna forma perswazji, ponieważ odbiorca ma poczucie, że samodzielnie odkrył ukryty sens wypowiedzi.

W **Pijaństwie** poeta wykorzystuje dialog i opowiadanie bohatera o niedawnej uczcie. Szlachcic dokładnie relacjonuje kolejne etapy picia alkoholu, utratę kontroli i zakończoną bójką zabawę. Przyznaje, że pijaństwo poniża człowieka i odbiera mu rozum, lecz po zakończeniu rozmowy postanawia ponownie napić się wódki. Komizm wynika z rozbieżności między wiedzą bohatera a jego postępowaniem.

Krasicki pokazuje, że samo rozumienie szkodliwości nałogu nie wystarcza, jeśli człowiek nie potrafi zmienić własnych przyzwyczajeń. Pijak nie jest pozbawiony świadomości, lecz okazuje się niewolnikiem obyczaju i własnej słabości. Perswazja opiera się na unaocznieniu sprzeczności. Czytelnik śmieje się z bohatera, ale jednocześnie powinien rozpoznać podobne mechanizmy we własnym zachowaniu.

W satyrze **Żona modna** Krasicki krytykuje bezmyślne przejmowanie zagranicznych wzorów, rozrzutność i życie na pokaz. Bohaterka pragnie urządzić wiejski majątek zgodnie z francuską modą. Wymaga osobnych pomieszczeń do rozmaitych zajęć, kosztownego wyposażenia, licznej służby, egzotycznego ogrodu i wymyślnych rozrywek. Jej zachowanie prowadzi do ruiny gospodarstwa.

Poeta stosuje wyliczenia, nagromadzenie szczegółów, przesadę i komizm postaci. Nie ogranicza jednak krytyki do tytułowej

kobiety. Opowiadający historię mąż ożenił się z nią ze względu na posag, dlatego również ponosi odpowiedzialność za własne nieszczęście. Chciwość spotyka się z rozrzutnością. Dzięki temu satyra nie zamienia się w jednostronny atak na kobietę. Krasicki ukazuje szerszy mechanizm społeczny, w którym małżeństwo zostaje podporządkowane interesom materialnym, a potrzeba prestiżu prowadzi do finansowej katastrofy.

Zdecydowanie poważniejszy ton ma satyra *Świat zepsuty*. Poeta rezygnuje w niej z dominującego komizmu i przedstawia rozległą diagnozę moralnego upadku społeczeństwa. Dawne cnoty zostały zastąpione przez oszustwo, chciwość, niewierność i prywatę. Szczególną rolę odgrywa metafora ojczyzny jako okrętu zagrożonego przez burzę. Obywatele są jego załogą i nie mogą ratować się pojedynczo. Powinni wspólnie podjąć wysiłek ocalenia państwa.

W tym utworze Krasicki wykorzystuje środki typowe dla stylu retorycznego: apostrofy, wykrzyknienia, pytania, wyliczenia i obrazy przemawiające do wyobraźni. Perswazja ma charakter obywatelski. Autor nie tylko ośmiesza niewłaściwe zachowania, lecz wzywa do odpowiedzialności i solidarności. Pokazuje, że literatura oświeceniowa nie ograniczała się do lekkiego żartu. W sytuacji zagrożenia państwa mogła stać się poważnym głosem moralnym.

Do najważniejszych dzieł Krasickiego należy również *Monachomachia, czyli wojna mnichów*. Nie jest ona satyrą w ścisłym znaczeniu gatunkowym, lecz poematem heroikomicznym. Jego konstrukcja opiera się na sprzeczności między podniosłym stylem a błahą treścią. Autor wykorzystuje środki charakterystyczne dla eposu: uroczystą narrację, porównania, rozbudowane opisy i sceny bitewne. Bohaterami nie są jednak wielcy wojownicy, lecz skłóceni zakonnicy, którzy zamiast modlitwą i nauką zajmują się ucztowaniem, sporami oraz piciem alkoholu.

Komiczny kontrast ośmiesza lenistwo, nieuctwo i kłótlliwość

części duchowieństwa. Krasicki jako biskup nie występuje przeciwko Kościołowi ani religii. Krytykuje tych duchownych, którzy nie realizują zasad własnego powołania. Zgodnie z przesłaniem poematu śmiech może stać się nauką, jeśli jest skierowany przeciwko wadom, a nie przeciwko człowiekowi jako takiemu. Poeta rozróżnia mądrych i przykładnych zakonników od tych, których postępowanie zasługuje na ośmieszenie.

W **Monachomachii** perswazja działa przez degradację. Bohaterowie chcieliby uchodzić za osoby poważne i godne szacunku, lecz podniosły styl tylko wyraźniej ujawnia błahość ich konfliktu. Czytelnik śmieje się z wojny prowadzonej za pomocą ksiąg, naczyń i przedmiotów znajdujących się w klasztorze. Zgoda następuje dopiero po wniesieniu wielkiego pucharu. Finał potwierdza, że źródłem działania mnichów nie są wartości duchowe, lecz przyziemne upodobania.

Krasicki nie ograniczał się do krytykowania wad. Wiedział, że skuteczna perswazja powinna nie tylko wskazywać zło, ale również proponować wzorce pozytywne. Dlatego stworzył **Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki**, utwór uznawany za pierwszą nowoczesną powieść polską. Tytułowy bohater początkowo jest naiwnym, źle wychowanym młodzieńcem ulegającym modom i szkodliwym wpływom. Dopiero liczne doświadczenia, podróże oraz pobyt na utopijnej wyspie Nipu prowadzą do jego moralnej przemiany. Wraca do kraju jako człowiek rozsądny, odpowiedzialny i gotowy właściwie gospodarować swoim majątkiem.

Przekonywanie odbywa się tutaj za pomocą losów bohatera. Czytelnik obserwuje skutki niewłaściwego wychowania, a następnie proces zdobywania życiowej mądrości. Zamiast abstrakcyjnego wykładu otrzymuje opowieść, która łączy elementy satyryczne, przygodowe i utopijne. Podobną funkcję spełnia **Pan Podstoli**. Tytułowy bohater jest wzorem dobrego gospodarza, męża, ojca i obywatela. Żyje skromnie, szanuje tradycję, ale pozostaje otwarty na rozsądne reformy. Jego postawa stanowi pozytywną odpowiedź na wady ośmieszane w

bajkach i satyrach.

Ważnym utworem perswazyjnym jest również *Hymn do miłości ojczyzny*. Krasicki posługuje się w nim stylem podniosłym i ukazuje patriotyzm jako gotowość do ponoszenia cierpień oraz ofiar dla wspólnego dobra. Miłość do kraju nie oznacza dla niego głośnych deklaracji czy bezkrytycznej dumy z narodowej przeszłości. Powinna wyrażać się w odpowiedzialnym działaniu, pracy i gotowości do obrony ojczyzny. W tym przypadku poeta nie oddziałuje śmiechem, ale patosem i emocjonalną siłą wypowiedzi.

Twórczość Krasickiego pokazuje, że poetycka perswazja może przyjmować bardzo różne formy. W bajkach opiera się na skrótach, kontraście, alegorii i celnej puencie. W satyrach wykorzystuje ironię, karykaturę, dialog, wyliczenie i kompromitującą bohatera maskę. W poemacie heroikomicznym działa dzięki zderzeniu podniosłego stylu z błahą treścią. W powieściach przekonuje za pomocą przemiany postaci oraz pozytywnego przykładu, natomiast w poezji patriotycznej odwołuje się do wzniosłych uczuć.

Największym osiągnięciem Krasickiego jest umiejętność połączenia dydaktyzmu z artystyczną atrakcyjnością. Poeta nie chciał jedynie wydawać moralnych wyroków. Wolał tworzyć sytuacje, które pobudzały odbiorcę do samodzielnego myślenia. Śmiech stawał się narzędziem demaskowania fałszu, a ironia chroniła utwory przed natrętnym moralizatorstwem. Czytelnik bawił się, lecz równocześnie zauważał, że przedmiotem żartu mogą być również jego własne słabości.

Utwory Krasickiego zachowały aktualność, ponieważ opisane przez niego wady nie należą wyłącznie do osiemnastowiecznej szlachty. Pycha, łatwowierność, pochlebstwo, obłuda, pijaństwo, konsumpcyjny styl życia i stawianie prywatnego interesu ponad dobrem wspólnym pojawiają się w każdej epoce. Historyczny kontekst jego dzieł pozostaje ważny, ale zawarte w nich obserwacje dotyczą ludzkiej natury w ogóle.

Ignacy Krasicki realizował oświeceniowy ideał literatury, która jednocześnie bawi, uczy i służy społeczeństwu. Jego perswazja była skuteczna właśnie dlatego, że rzadko przyjmowała formę bezpośredniego nakazu. Poeta ufał inteligencji odbiorcy, pozwalał mu rozpoznać ironię i samodzielnie wyciągnąć wnioski. Udowodnił, że krótka bajka, zabawny dialog lub komiczna scena mogą nieść poważniejszą naukę niż rozbudowane kazanie. W jego twórczości śmiech nie jest ucieczką od problemów, lecz sposobem ich nazywania i próbą naprawy człowieka oraz świata.

Jeśli szukacie pomocy w napisaniu własnej pracy - potrzebujecie korepetycji, konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac - oczywiście tylko w granicach prawa.